

Hvorfor tage til messe ?

- en beretning fra München 1993

*En prat over Kongsbergsølv mellom Svein Haugen og John Rudshagen.
Foto: Hans Chr. Røgler*

Det er jo bare smykker altsammen! Helt sikkert, og hvis der endelig er et mineral, koster det ti gange så meget som her! Det er jo også så langt væk, jeg vil være nødt til at bruge to feriedage på det. Ja, og så er det jo også tante Annas 70 års fødselsdag weekenden efter. Du har ret - det er bedst, vi bliver hjemme!

Den selvbekræftende antipati mod stensmæsser, som nogen - pudsigt nok også stenfolk - er i besiddelse af, er velkendt og når der er tale om den årlige messe i München, er der som bekendt ingen grænse for dårskaben. Det til trods, er vi en del mennesker, som troligt tager dertil hvert år og som faktisk har et stort udbytte af messen.

Også på München-messen findes smykker,

slebne sten, konkylies og meget andet af Djævlens værk, men som mineralsamler er jeg egentlig ikke generet af det. Jeg går bare forbi, det jeg ikke er interesseret i og ser på det, jeg kan lide. Der er nok at se på og at bruge pengene på, uden at jeg behøver beskæftige mig med disse nedrige taskenspilleres "uværdige" sten. Man kan faktisk bevæge sig rundt en hel weekend, højt hævet over almuens modbydelige optaget-

Messens største stykke Axinit fra Puiva, ca. 40-45 cm! Foto Claus Hedegaard

hed af ting, der skinner og stadig se en masse og have en herlig tid!

På en stenmesse ser man mange dyre ting og i München i højere grad end andre steder - der har ikke været et eneste år, hvor jeg ikke gerne havde haft nogle få hundrede tusinde kroner i ekstra lommepenge! Men netop dét er charmen ved en messe - man ser de sjældne og fantastiske ting, man ellers kun læser om og ofte får man endda lov at røre dem. Der vil altid være noget, man ikke magter at købe, men så bør man i det mindste se dem og nyde dem, når muligheden er der. Prisniveauet? Det er svært at sige noget alment, da forskellige udbydere forlanger meget forskellige priser for principielt identisk materiale og man kan ikke bebrejde München-messen, at de kostbare stykker til mange tusinde kroner rent faktisk udbydes dér og derfor giver et højere "loft", end vi er vant til i Skandinavien. Oftest findes tilsvarende stykker simpelthen ikke på det skandinaviske marked. Med omkring 500 udstillere er der stor konkurrence om kundernes penge, men omkostningerne er høje og der

er en tendens til at standard materiale - det man lige så godt kan købe i den hjemlige stenbutik - er lidt dyrere og til at de helt billige 1-3 kroners sten mangler. Ikke desto mindre finder jeg hvert år et eller andet til nogle få mark, som jeg er glad for at lægge i samlingen.

Særudstillinger

En af de store attraktioner ved messen i München er særudstillingerne, dels den store særudstilling over et samlet tema, som arrangøren står for, dels de individuelle monter fra forskellige museer og private samlere. Her er virkelig muligheden for at se mange pragtstykker på ét sted, stykker som for størstepartens vedkommende ikke er alment tilgængelige og som man i givet fald må rejse langt efter.

Årets tema var "Alpine Mineraler" og der var heldigvis plads til, at materiale af alpin type fra andre lande også var kommet med. Gode stykker fra Alperne findes i rigt mål i Sydtykland, Schweiz og Østrig og det er selvsagt kedeligt, at så meget materiale ikke var med, fordi samlerene er bange for

at udlåne deres stykker, men arrangøren må komplimenteres for hvad der rent faktisk var med. Det interessante er, hvad man får at se, ikke hvad man kunne have fået at se hvis o.s.v. Blandt det, der normalt er gemt væk, men som vi fik at se var et udvalg fra Ashcrofts alpine samling, som nu opbevares på Natural History Museum i London. I årene 1921 til 1938 rejste Frederick Noel Ashcroft i Schweiz og indsamlede mineraler med en uhørt nidkærhed og sans for detaljen. Hans samling karakteriseres ikke - ihvertfald ikke udelukkende - ved stykkernes kvalitet, men ved den dokumentation, der følger med, han gjorde et meget stort stykke arbejde for at fotografere og beskrive lokaliteterne nøjagtigt, både hvor de lå og hvad den enkelte "kluft" indeholdt. Materialet er så godt og omfattende - ca. 6000 stykker - at det stadig er den bedste reference-samling af alpine mineraler. Udstillingen viste et udvalg af Ashcrofts noter og billeder og nogle af hans pragtstykker, bl.a. et ca. 20 cm stort stykke fra Cavradi, Val Tavetsch i Schweiz med Kvarts, hvorpå der sad Hæmatit krystaller - "Eisenrose" type - hvorfra der voksede kraftige, røde til orangebrune Rutil krystaller. På grund af ligheden i krystallgitteret mellem Hæmatit og Rutil er krystallerne orienteret i forhold til hinanden, så de enkelte krystaller er ganske godt synlige til trods for den komplekse sammenvoksning. Eller var det måske den kulsorte Kvarts "Gwindel" i samme størrelse eller den klare i godt halv størrelse, som var flottest ?

Blandt de imponerende stykker fra private samlinger var et 25 cm stort stykke med rosa Fluorit oktaedere med op til 2 cm lange kanter fra Fleisstal ved Heiligenblut og fra samme sted et 30 cm stykke "Moriön" (kulsort Kvarts) med meget fin glans fra Dr Georg Kandutsch's samling.

En enkelt montre var viet skandinaviske (i.e. norske) stykker fra "alpine" forekomster - jeg hæftede mig især ved et stort stykke med Anatas xx på Kvarts fra Har-

dangervidda, udlånt af Norsk Bergverksmuseum i Kongsberg, en do. på 20 cm dobbelt-termineret Kvarts og et par flotte stykker med gule Datolit krystaller, tilsyneladende udlånt anonymt. Stykkerne var meget fine og de blev også beundret af mange af vore teutonske brødre.

Museumsudstillinger

Udenfor temaet med alpine mineraler var der særudstillinger fra en række, især tyske, museer. Freiberg Museum viste en udstilling om geologen Breithaupt, ham med Breithauptit, som fandt på begrebet paragenese og som bl.a. beskrev mineralet Variscit. Udstillingen rummede både bøger, billeder, nogle af Breithaupts papirer og mineraler. Derudover vistes enkelte mineraler, blandt andre en meget flot Wheelit fra Schlemma (Erzgebirge) og et herligt 4 cm stort stykke med oktaederiske "hopper krystaller" op til 1.5 cm af Bismuth (wismut) fra samme sted. De farveprægtige, syntetiske wismut er kendt af ethvert barn, der har været på stenmesse, men naturlige krystaller er faktisk meget sjældne - især når de kan ses med det blotte øje!

Også Humboldt Universität fra Berlin medbragte et meget imponerende håndstykke med Bismuth krystaller op til 2.5 cm, som var en del af en udstilling, der især lagde vægt på Erzgebirge. Særligt imponerende var et 25 cm stykke med Stephanit krystaller op til 2 cm, et 12 cm stykke Pyrargyrit med tavleformede krystaller til 2 cm og ikke mindst et lille, men pragtfuldt farvet - kraftigt rødt - stykke Proustit med meget tynde krystaller op til 3 cm. Da mange sølv-holdige mineraler, specielt Pyrargyrit og Proustit, bliver mørke som følge af lysets påvirkning, er det meget usædvanligt at stykker med god, frisk farve udstilles; en fryd for øjet! Et enkelt stykke Epidot fra Knappenwand, en stor enkelt-krystal omgivet af "Byssolit" understregede det alpine tema i hovedudstillingen - det var iøvrigt nok den største

Montre fra Dr. Kandutsch's samling. Foto Claus Hedegaard

skuffelse, at der faktisk ikke var udstillet særligt mange, endsige særligt gode Epidoter.

Dresden Staatliches Museum für Mineralogie havde lavet en fossil-udstilling med type-eksemplarer - det vil sige de stykker, der havde været brugt til den oprindelige videnskabelige beskrivelse - som havde tilhørt H B Geinitz, der i 1870'erne beskrev fossiler fra Kridt-tiden i Sachsen. Selvom

den ikke var spektakulær, var det en fin og interessant udstilling, som mindede om, at efter "jernetæppets" fald er det pludseligt blevet muligt for østeuropæerne at vise os, hvad der findes dér, men også for os at besøge deres museer. Der er et stort antal fine geologiske museer i Østtyskland, Tjsekkoslovakiet, Ungarn, Rusland o.s.v. - og vel at mærke ikke bare i hovedstæderne!

En montre fra Museum of Natural Science i Houston udtrykte bedre end noget andet forskellen mellem europæiske og amerikanske museer (og samlere!). Der var vel ialt 15 stykker, for det meste 4 til 10 cm store, som alle - ALLE! - var perfekte og overordentligt smukke; en æstetisk lækkerbidsken. Modsat de europæiske museers montrer, var der ikke gjort forsøg på at fortælle en historie, der var udelukkende en stribe "skuestykker". Det er muligt, jeg er "forkælet" eller "for intellektuel", men det virker lidt "koldt" på mig - denne optagetthed af æstetik, formatering og klistren på plexiglas-klodser får disse stykker til at fremstå for sterile, for perfekte. Efter at have været blasert et øjeblik, måtte jeg lige savle over et nydeligt stykke med mørkeblå, perfekte 1 cm krystaller af Scorodit fra El Cobre, Zacatecas i Mexico, de to pragtfulde stykker Proustit fra Chanarcillo og den store - sådan 5-6 cm! - lysegrønne enkeltkrystal af Phosphophyllit fra Cerro do Potosi i Bolivia. Det ligger ikke til mig, at være misundelig, men skulle jeg nogensinde blive det, var her en glimrende basis!

Der er vel ingen, der er i tvivl om, at dinosaurer er moderne - tænk, det er "in" at være uddød! - og arrangørerne havde til lejligheden fremskaffet et par store skeletter af Plateosaurus engelhardti fra Ellingen i Franken. Det er jo altid spændende, at se dyr så store som, om ikke en Folkevogn, så ihvertfald en Wartburg med lang hals, hale og fire ben og attraktionen blev ikke mindre af, at man kunne komme helt hen til de opstillede skeletter - ikke noget med glasmonter eller en bred sikkerheds-zone.

Russiske mineraler

Hovedattraktionen på en stenmesse er selvsagt de ting, man kan købe og det bliver stadig tydeligere, at det spændende nye materiale kommer fra Rusland og de øvrige, tidligere Sovjet stater. Desværre efterlader en del russiske handlere stadig det indtryk, at man kan vælte en bunke blandede skærver ud af en bærepose og "...så skal de vestlige samlere flås!". Man ser desværre ofte, at der udbydes underlødigt materiale til opskruede priser, der ikke afspejler materialets kvalitet eller sjældenhed. Det var på sin vis i orden, at de få - meget få - virkeligt fantastiske stykker, der kom ud for 8-10 år siden, kostede mange penge. Den gang var der næsten ikke noget russisk materiale på markedet og "superstykker" var umulige at få fat i, men det betyder ikke, at alt - selv en lille skrammet Calcit - skal koste mange hundrede kroner, bare fordi den er fra et eller andet sted i Ural. Når denne dråbe malurt er dryppet i bægeret, må det også siges, at hvis man ser sig for, er forholdene bedre nu, end nogensinde før. Hver anden eller tredie handler på messen i München havde russisk materiale og mange østeuropæiske handlere har også fået evnen til at differentiere prisen efter mineralet og ikke køberens formodede formåen og i særdeleshed er mange blevet mere påpasselige med stykkerne; mineraler pakkes rent faktisk ind under transporten!

Blandt de særligt bemærkelsesværdige nyheder var Axinit fra Puiva i "Polarural". Selvom materialet har været fremme et par år, var der for første gang et virkeligt godt udvalg af stykker i fin kvalitet, krystaller op til 4-10 cm var talrige og der sås nogle op til nær 20 cm og matrix stykker fandtes op til 25-45 cm. På grund af krystallernes størrelse, flotte glans og dybe violet-brune farve er der tale om de "ultimate" Axinit - materiale fra Bourg d'Oisans eller New Melones Dam kan slet ikke følge med - og da der er tale om et efterspurgt mineral, som faktisk kun sjældent findes i virke-

ligt gode skuestykker er en høj pris berettiget. Småstykker i rimelig kvalitet begyndte ved 50-100 DEM, de gode matrix-stykker endte ved 10-20,000 DEM! Når man når op i den øverste ende af skalaen, specielt på et forholdsvis nyt materiale, skal man til at tænke sig vældigt godt om: Der kan være tale om et nyt og enestående fund og hvis man skal have noget, er det NU, man skal købe - om et år er alle de gode stykker væk fra markedet - men det kan også være "toppen af isbjerg", dette er kun begyndelsen til en lang række af store, enestående stykker, som snart kan fås til væsentligt lavere priser. Hvad enten man vælger at være med eller at vente, er der stor sandsynlighed for, at man kommer til at ærge sig! Min fornemmelse er, at de, der har ventet, har gjort den bedste forretning i dette tilfælde. München er en stor messe og mange af de fineste stykker kommer på markedet her, men hvis adskillige handlere har et udvalg af stykker af samme materiale i prisklassen 10-20,000 DEM og flere andre har et enkelt stykke og hvis så at sige ingen af disse stykker er solgt på den sidste dag, så er toppen af markedet altså dækket.

Der var et stort udvalg af mineraler fra Dalnegorsk (Tetiue), især fine stykker Fluorit, hvoraf mange var klare og farveløse med store krystaller og andre havde store lysegrønne, gennemskinnelige krystaller. Der sås også store enkelt-krystaller (10-20 cm) af Datolit, mange stykker Galeana og Sphalerit og nogle meget fine Ilvait - krystallerne er ikke så store som de græske eller italienske, til gengæld er de meget velformede, skinnende blanke og ofte med Calcit eller andre følgemineraler, som giver god kontrast.

Til slibe- og smykke-folket var der et stort udvalg af Charoit fra Murun massivet, både store blokke (over 100 kg), små stykker med en sleben flade og mange færdige cabochoner. Jeg så enkelte stykker med meget mørk violet farve, bestående af tæt sammenvoksede krystaller op til 5-6 cm, som delvist omsluttede gulbrun Tinaksit og

Et av de utstilte objektene fra Ashcroft-samlingen – The Natural History Muesum, London. Bergkrystall med apatitt fra Valatscha

grålig Canasit. Det er alltid interessant, når "sjældne" mineraler pludselig viser sig at være bjergartsdannende og kommer på markedet i et stort udvalg. Jeg husker stadig, da Charoit var "utroligt sjældent", "umuligt at få fat i" og "kun fundet i meget små stykker" og man måtte betale et ret anseligt beløb for et lille stykke.

Blandt de få nyheder (d.v.s. ting, jeg ikke

havde set før) var ravgule til orangebrune Scheelit krystaller op til flere cm på grå til mælkefarvede Kwarts krystaller fra Tschukotka i Sibirien og velformede Cassiterit krystaller, også på Kwarts, fra samme sted. Et spændende materiale, da man kun sjældent ser skuestykker af Scheelit. Blandt de mere velkendte ting var et par gode stykker Crocoit fra Beresowsk (korte, ofte dobbelt-

terminerede krystaller og mere gule, end de velkendte fra Red Lead Mine i Tasmanien), flotte skinnende brune oktaedere (op til 1 cm) af Pyrochlor i druserum i granit fra Wishowy Bjergene, 1-1.5 cm terninger af Perowskit fra "Ural" og 3-4 cm dobbeltterminerede, prismatiske Amethyst krystaller fra Kedon.

Mineraler fra resten af Verden

Mere eller mindre nye fund fra andre dele af verden omfattede op til ca. 1 cm lange blågrønne Euklas krystaller på matrix (Kvarts krystaller) fra Equador, Rio Grande do Sul Provinsen i Brasilien - der tilsyneladende kun fundet få stykker, men interessant at se noget andet end de sædvanlige løse krystaller fra sekundært leje. Et mindre parti Scheelit krystaller fra Yunnan i Kina mindede meget om materialet fra Tschukotka, men havde gennemgående en flottere orange-brun farve og højere glans, men der var kun meget få matrix stykker. Fra Sydafrika sås nogle få stykker med gulbrune Shigait krystaller op til ca. 3 mm og atter en del flotte Inesit fra N'Chwaning samt et par "flotte" (d.v.s. med næsten synlige krystaller!) Iowait fra Palabora. Et stort fund af Azurit fra marts måned i Touissit i Marokko slog også igennem i München - mange handlere havde store stykker med fine krystaller op til 5-7 cm; selvom de bedste stykker allerede var solgt, var dette bestemt lejligheden til at se sig om efter en god Azurit, hvis man manglede. I den interessante afdeling sås fritvoksende krystaller af Boracit fra Bouldy Potash Mine, Loftus, Cleveland i England og i den økonomisk afdæmpede ende 5-7 cm afrundede rhomboederiske Calcit krystaller fra Sartay i Kazakhstan - selvom det "bare" er Calcit, kan man fra tid til anden finde gode stykker fra mærkværdige steder til en rimelig pris. Hvis man endelig skulle spendere en formue, var der et godt, stort - STORT! - stykke krystalliseret Guld fra Eagle's Nest; sådan ca. 20-30 cm aggregat placeret ovenpå hvid Kvarts. Pris

139,000 DM! Man fristes til at spille lotto....

Udbudet af klassiske stykker fra gamle samlinger var mere begrænset end tidligere. Af særligt interessante ting så jeg kun et lille stykke (stor valnød) Argyrodit fra Freiberg, et par mellemstore (15 cm), men pæne stykker Antimonit fra Ichinokawa (Japan) og et enkelt stykke med Kryolit krystaller fra Ivigtut (Grønland). Bevares, der var også andet - Sølv fra Kongsberg (inklusive et enkelt meget fint stykke med langtrukne krystaller), Pyromorphit fra Bad Ems o.s.v., men meget lidt usædvanligt.

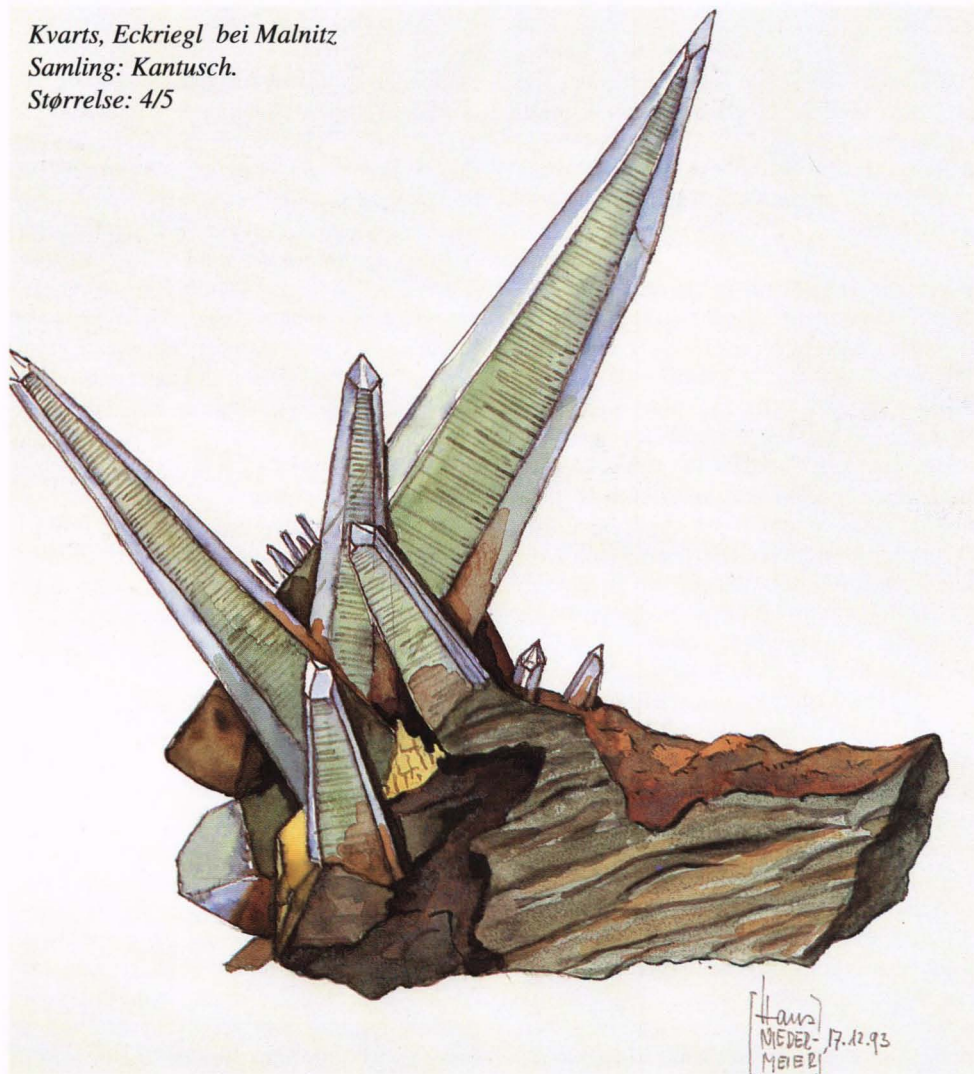
Fossiler og Smykker

Med min hang til mineraler, ikke mindst "Grumsit" (grå stykker med sorte prikker af et eller andet mærkværdigt), er jeg ikke den rigtige at sende i byen for at se på fossiler og smykker, men notaterne omfattede da følgende:

Enkelte handlere havde et stort udvalg af fossiler fra Hunsrück Schiefer (Bundensbach), især de fantastiske pyritiserede søstjerner og søliljer og der sås også et fint udvalg fra Messel (Eocæn, ca. 40 millioner år gamle), både fisk, flagermus, urhest, slange og andre af disse enestående hvirveldyr. Årets store nyhed var, meget åpropos, kinesiske dinosaur æg, som syntes så hyppige, at der i højere grad er tale om "rogn" end "æg"! Blandt hvirvelløse dyr hæftede jeg mig især ved et stort udbud af russiske trilobiter fra Volhov Basin i Ural (mellem Ordovicium, ca. 450 millioner år gamle) og ammoniter med delvist bevaret skal - d.v.s. de ser ud som perlemor, når de bliver banket ud af stenen - fra Gorki. Der var også stadig en del af de sorte ammoniter fra Porta Westphalica - en gammel tysk jernmine - som blev fundet for nogle år siden. Der var selvsagt meget mere - München har faktisk et stort og alsidigt udvalg af fossiler - men det var bare lidt spildt på mig.

Smykkeudbudet gik jeg også let henover,

*Kvarts, Eckriegl bei Malnitz
Samling: Kantusch.
Størrelse: 4/5*

Arrangørene av M.M.T har fått malt akvareller av noen av de beste objektene på messa. Hans Niedermeier heter kunstneren. Vi synes resultatet har blitt riktig bra. Skulle det være noen av våre lesere som har prøvd seg på krystallbilledkunst så bringer vi gjerne det på trykk.

men hæftede mig ved en gruppe utstillere i den ene hal, som tydeligvis havde gode ting - designer smykker, store slebne sten, velafstemte sæt af collier, broche og ring o.s.v. og ikke mindst en række figurer og skulpturer af Kvarts, Lapis m.m. Vel at mærke ting, der var præget af både kunstnerisk overvejelse og håndværksmæssig

kunnen, ting, der var gode nok til, at man kunne overveje, om man kunne lide dem, det var ikke bare skæve askebægre i fedtsten.

Samler udstilliger

Gennem de senere år har der været en række monter, som stilles til rådighed for

samlere - dét kunne vi godt have mere af i Skandinavien! Hver montre viste et udvalg af stykker med et fælles tema. Nogle var måske mere informative end smukke - f.eks. en montre med Agat/Chalcedon i porfyr fra Lierbachtal i Schwarzwald, andre rummede en pæn række "palestykker", f.eks. de to montrer med pseudomorfoser - den ene med Galena efter Pyromorphit, den anden med Malakit efter Azurit: Hver montre havde det ene mineral i den ene ende, det andet i den anden og pseudomorfoserne i midten. Der var altså både pæne stykker Galena (Neudorf o.a.), Galena efter Pyromorphit (Bad Ems), Pyromorphit (Bad Ems og Ussel), Azurit (Tsumeb, Touissit), Malakit efter Azurit (Tsumeb) og Malakit (Katanga).

Denne form for udstillinger giver dels informationer - jeg har da hørt om "Lierbachtal Agat", men vidste ikke rigtigt noget om det - dels mulighed for at se gode stykker, som normalt gemmes væk i private samlinger. Jeg stod da og savlede over et par stykker "Blaubleierz" (Galena pseudomorf efter Pyromorphit), som jeg givetvis aldrig ville have set, hvis jeg ikke var kommet til München.

Særudstillingerne er - hvadenten der er tale om en stor tema-udstilling eller en række montrer, som stilles til rådighed for samlere eller museer - en omkostning og stor ekstra byrde for arrangørerne, men der er tale om et væsentligt ekstra aktiv for en messe, et aktiv, der for den sags skyld godt

må medføre en forhøjet billetpris, for der skal mere til end bare en ternet klud på et campingbord og en seddel, hvor der står "Kvarts, Norge". Hvis en udstilling skal være både indbydende og informativ, skal der ofres et stort stykke arbejde og ihvertfald nogle penge, men det er det værd!

Det praktiske

Det tager selvsagt tid (og koster penge) at tage til München, men det er faktisk en ganske behagelig efterårsferie - München har meget andet at byde på, end bare en stenmesse og klimaet i oktober er ofte lunt. Der er mange måder at komme dertil på og med et rejsemarked i opbrud er det svært at forudse priserne til næste år. SAS og Luft-hansa har ofte meget billige fly-billetter fra Skandinavien (ihvertfald København) til Tyskland, men den behageligste måde er at tage toget fra et eller andet sted i Danmark til Hamburg og nat-toget til München. Turen gennem Danmark kan man bruge på at læse eller evt. arbejde og med et par ørepropper kan man sove glimrende i nat-toget, som ankommer i München i tide til morgenmad. Efter et rigeligt måltid går man på messe fra om morgenen og en herlig ferie er begyndt. Pris ? Ca. DKK 1000 for togbillet, ca. DKK 1500 for togbillet, liggeplads og een nat på hotel - spørg hos Deutsche Bundesbahn's eller Danske Stats Baners repræsentant efter detaljer. Næste år finder messen sted 14. til 16. oktober.

Vi bryter bare det beste

Velg fra de forskellige mineralene vi tilbyr. Vi har tusenvis av kg på lager. Grøn apophyllitt, midels farge 40\$. Snøhvit okenit på matriks 15\$. Geoder 25\$. Lilla ametyst m/matriks 14\$. Geoder 20\$, minimum 30 stykker. Eksklusiv blå cavansitt i gode vifter på stilbitt 100\$. Scolecitt/natrolitt/meselitt som nåler 5 stuffer 300\$. Top kvalitet av vannklar apophyllitt 250\$, minimum 2 stk. Okenitkuler 100 stk. 100\$. Stilbitt «Bows» 100 stk. 300\$. Blandet 8 typer mineraler 2\$ pr. kg. Minimum 50 kg. Send sjekk utstedt til:

Mineral Mining Corporation, 44, Laxminarayan shopping centre, Malad-East, Bombay-400097, India. Fax: 91228407758.